

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

SCIENTIFIC MEETINGS

Volume CLXVII

DEPARTMENT OF LANGUAGE AND LITERATURE

Book 28

SLAVONIC TERMINOLOGY TODAY

Accepted at the 5th meeting of the Department of Language and Literature
of 30th May, 2017, on the basis of reviews presented by *Predrag Piper*
and *Rajna Dragičević*

Editors

PREDRAG PIPER, full member of the Academy
Dr VLADAN JOVANOVIĆ

BELGRADE
2017

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

НАУЧНИ СКУПОВИ

Књига CLXVII

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Књига 28

СЛОВЕНСКА ТЕРМИНОЛОГИЈА ДАНАС

Примљено на V скупу Одељења језика и књижевности
од 30. маја 2017. године, на основу реферата
академика *Предрага Пипера* и проф. др *Рајне Драгићевић*

Уредници

академик ПРЕДРАГ ПИПЕР

др ВЛАДАН ЈОВАНОВИЋ

БЕОГРАД

2017

Издају
Српска академија наука и уметности
и
Институт за српски језик САНУ

Уређивачки одбор

Предраг Пипер, редовни члан САНУ, Слободан Реметић, редовни члан АНУРС,
проф. др Мато Пижурица, проф. др Срето Танасић, проф. др Софија
Милорадовић, проф. др Рајна Драгићевић, доц. др Исидора Бјелаковић,
проф. др Викторија Людвигвна Иващенко, проф. др Сергей Викторович
Гринеv-Гринеvич, др Сергей Дмитриевич Шелов, prof. dr Ewa Wolnicz-Pawłowska,
к. ф. н. Вячеслав Константинович Щербин, др Марина Спасојевић и
др Владан Јовановић

Рецензенти појединачних радова

проф. др Слободан Реметић, редовни члан АНУРС, проф. др Гордана Јовановић,
проф. др Мато Пижурица, проф. др Људмила Поповић, проф. др Срето Танасић,
dr Peter Weiss, prof. dr Ewa Wolnicz-Pawłowska, проф. др Рајна Драгићевић,
проф. др Душко Витас, проф. др Сергей Викторович Гринеv-Гринеvич,
проф. др Софија Милорадовић, проф. др Александар Милановић, др Марта
Бјелетић, др Снежана Петровић, др Викторија Людвигвна Иващенко,
доц. др Исидора Бјелаковић, к.ф.н. Вячеслав Константинович Щербин,
др Владан Јовановић

Лектор и коректор радова на српском језику
Марија Селаковић

Коректура резимеа на енглеском језику
Clare McGinn Zubac

Превод и коректура резимеа на руском језику
Свејлана Гољак, Эльвира Анатольевна Сорокина

Коректура радова на руском језику
Эльвира Анатольевна Сорокина

Припрема за штампу
Милан Тасић

Тираж 400 примерака

Штампа
Службени гласник, Београд

САДРЖАЈ

Уводно слово 9

I. ПОГЛЕД НА РАЗВОЈ ТЕРМИНОЛОШКИХ И ТЕРМИНОГРАФСКИХ ИСТРАЖИВАЊА У СЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА. ПРАВЦИ У ТЕРМИНОЛОГИЈИ

Викторія Людвігівна Іващенко: Слов'янське термінознавство:
проблематика й перспективи розвитку 15

Эльвира Анатольевна Сорокина: Формирование теории
языка для специальных целей (ЯСЦ) 29

Сергей Викторович Гринев-Гриневич: Антропологистика
как современное развитие терминоведения 41

Кацярына Пятроўна Любецкая: Спецыяльная лексіка
беларускай мовы як аб'ект даследавання беларускіх
лінгвістаў у канцы ХХ – пачатку ХХІ стст. 51

Marta Małachowicz: Prace dyplomowe z dziedziny terminologii
i terminografii powstałe w instytucie komunikacji
specjalistycznej i interkulturowej uniwersytetu
warszawskiego w latach 2010–2015 61

II. ТЕРМИНОЛОГИЈА И РЕЧНИЦИ

Сергей Дмитриевич Шелов: Универсальный терминологический
словарь: новый тип терминологических словарей 71

Юрий Николаевич Марчук: Проблемы многоязычной
терминографии 85

Марија С. Ђинђић: Обрада лингвистичких и
граматичких термина у двојезичном описном
речнику (на примеру Новог турско-српског речника /
Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük) 91

Данко Шипка: Двојезична терминологија исламских термина	101
Рада Стијовић, Олга Сабо, Ранка Станковић: Речник САНУ као база термилошких речника (на примеру Речника кулинарства)	109
Володимир Володимирович Дубичинський: Терминографичні праці харківських лексикографів	125
Вячеслав Константинович Щербин: Отраслевая лексикографија Беларуси	135

III. ГРАМАТИЧКА И ЛИНГВИСТИЧКА ТЕРМИНОЛОГИЈА

Јованка Радић: О логичким основама српских лингвистичких термина на <i>-ица</i> и <i>-ина</i>	149
Милош М. Ковачевић: О термину субјекат у србистици	173
Вељко Ж. Брборић: Српска правописна терминологија данас – у науци и настави	187
Драго Тешановић: Централни и периферни суфикси у српској дериватологији	197
Сања Ж. Ђуровић: Основни појмови морфематике српског језика	213
Марина Љ. Спасојевић: Појмовно-термилошки апарат при проучавању глаголског вида и сродних појава у србистици у светлу аспектолошких приступа	229
Наташа С. Вуловић: Употреба основних фразеолошких термина у српској (и словенској) лингвистици	243
Владан З. Јовановић: Српска терминологија у <i>Речнику словенске лингвистичке терминологије</i> из угла савременог стања српске лингвистике	253
Milan Harvalík: Slovánská onomastická terminologie v mezinárodním kontextu	267
Iveta Valentová: Slovenská onomastická terminológia	277

IV. СТАНДАРДИЗАЦИЈА ТЕРМИНА У ПРОШЛОСТИ И САДАШЊОСТИ. ТЕРМИНИ И КЊИЖЕВНОЈЕЗИЧКА НОРМА

Виктор Д. Савић: Српски називи документа у средњем веку – према самим документима (1189–1346)	291
Исидора Г. Бјелаковић: Синонимија у терминологији код Срба у 18. и 19. веку (математичка географија и астрономија)	305
Александар М. Милановић: Развој српске термилошке мисли у 19. веку: допринос Лазе Костића	317

Марина С. Јањић: Школска терминологија у дијахронијској перспективи	331
Ewa Wolnicz-Pawłowska: Problemy terminologiczne w działalności UNGEGN	343
Tanja Fajfar: Jezikovnokulturna ustreznost kot terminološko načelo	351
Mojca Žagar Karer: Terminološko svetovanje: izkušnje in perspektive	361
Lana Hudeček: Anglizmi u hrvatskome nazivlju	371
Milica Mihaljević: Terminologija kao deskriptivna ili preskriptivna znanost – stanje u Hrvatskoj	383

V. ТЕРМИН И ЛЕКСИЧКИ СИСТЕМ

Милорад П. Дешић: Специјална лексика и полисемија	407
Рајна М. Драгићевић: Детерминологизација као процес богаћења општег лексичког фонда	417
Mariusz Górnicz: Czy naukowcy z krajów słowiańskich lubią terminy metafory?	425

VI. ФУНКЦИОНАЛНА РАСЛОЈЕНОСТ ТЕРМИНОЛОШКОГ ИЗРАЗА – НАУЧНА, ПРОФЕСИОНАЛНА (СТРУЧНА) ТЕРМИНОЛОГИЈА И СПЕЦИЈАЛНА ЛЕКСИКА ДУХОВНЕ И МАТЕРИЈАЛНЕ КУЛТУРЕ НАРОДНИХ ГОВОРА

Ружица С. Левушкина: Лексеме из општег лексичког фонда као термини у сфери православне духовности	439
Альбіна Анатоліївна Ковтун: Способи непрямой номінації релігійних понять в українській мові	451
Ђорђе Р. Оташевић: Рад на српској слободнотидарској терминологији	461
Гордана Р. Штасни: Термини у домену нанотехнологије	469
Оксана Чмелікова-Газдошова: Субстантивовані прикметники в українській і чеській юридичній термінології	481
Бојана С. Милосављевић: Филозофска лексика у речнику и у говору	493
Милан С. Ајдановић: Грецизми у српском географском терминосистему	509
Валентина Федоровна Новодранова: Когнитивное моделирование терминосистемы предметной области знания	521
Ольга Михайловна Рылкина: Способы терминообразования русских нозологических терминов (на материале русскоязычной терминологии детской кардиологии)	529

Тамара Валентиновна Рожкова: Статус и типологизация глагола в медицинской терминологии	537
Елена Викторовна Рыжкина: О некоторых динамических процессах в современной русской терминологии	549
Маргарита Николаевна Лазарева: О соотношении интернационального и национального в научных названиях растений (на материале русского языка)	557
Оксана Вікторівна Нарушевич-Васильсва: Семантико-тематична та категорійно-поняттєва організація української термінології харчової промисловості	567
Драгана И. Радовановић: Од Вукове трпезе из његовог Рјечника до Матичиног једнотомника	577
Неђо Г. Јошић: Народни називи воћака код Срба и критеријуми њиховог раслојавања	587
Мирјана С. Петровић-Савић: Из географске терминологије Јадра	599
Ивана В. Лазић-Коњик: Лексика традиционалне културе према тематским пољима	613
Софија Ј. Мићић-Кандијаш: Лексиколошки и лексикографски аспекти превођења енглеских медицинских израза на српски	625

VII. ЕЛЕКТРОНСКЕ ТЕРМИНОЛОШКЕ БАЗЕ ПОДАТАКА И ЊИХОВА ПРИМЕНА У ТЕРМИНОЛОГИЈИ, ТЕРМИНОГРАФИЈИ И ЛЕКСИКОГРАФИЈИ. ТЕРМИНОЛОШКИ САЈТОВИ И ПОРТАЛИ

Александр Васильевич Зубов: Способы автоматического извлечения терминов из текста	639
Paweł Kowalski, Zofia Rudnik-Karwatowa: Wykorzystanie terminologii w systemie informacyjno-wyszukiwawczym językoznawstwa sławistycznego iSybisław	643
Maja Bratanić, Ana Ostroški Anić, Siniša Runjaić: Od baze do portala – razvoj nacionalne terminološke infrastrukture	657
Jana Levická: Počiatky slovenskej terminologickej databázy a jej súčasnosť a budúcnosť	667
Максим Олегович Вакуленко: Віртуальна українсько-російсько-англійська термінографічна лабораторія з фізики: сучасні лінгвістичні технології у фаховій мові	679

ОБРАДА ЛИНГВИСТИЧКИХ И ГРАМАТИЧКИХ ТЕРМИНА У ДВОЈЕЗИЧНОМ РЕЧНИКУ (НА ПРИМЕРУ *НОВОГ ТУРСКО-СРПСКОГ РЕЧНИКА* / *YENİ TÜRKÇE-SIRPSA SÖZLÜK*)*

Марија С. Ђинђић**

Овај рад се бави проблемом лексикографске обраде лингвистичких и граматичких термина у *Новом турско-српском речнику* (*Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük*). Анализом је обухваћено око деветсто термина из области лингвистике и граматике, који су ексцерпирани из овог речника. У раду су представљени начини дефинисања једнолексемних, као и вишелексемних термина, који чине око 60% терминолошког корпуса, затим поступци приликом навођења адекватног српског преводног еквивалента код дублетних термина у турском језику. Указано је и на тешкоћу дефинисања лингвистичких и граматичких појмова којих нема у српском језичком и лексичком систему.

Кључне речи: лингвистички термин, граматички термин, двојезични речник, лексикографија, турски језик, српски језик

Нови турско-српски речник (*Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük*)¹ издање је Турског лингвистичког друштва из 2014. године и резултат је мог рада на истоименом пројекту. Рад Турског лингвистичког друштва, као највише језичке институције Републике Турске, одвија се под окриљем *Високог комисијера за културу, језик и историју „Аџаџурк“* у више огранака. Тако *Речнички огранак* издаје најобухватнији једнотомни речник турскога језика *Türkçe Sözlük*², чије је прво издање изашло 1945. године, а крајем 2010. године објављено је обogaћено једанаесто издање. Оно има 92292 одредничке речи поткрепљене са 34672 ексцерпирана књижевна примера. У тексту има укупно 1454903 речи.

Грађа за израду YТSS ексцерпирана је управо из тог једнотомног речника турскога језика, као и из корпусне базе савременог турског стандардног језика. Она је репрезентативна јер су њоме обухваћене лексеме које су део општег лексичког фонда турскога језика, али и лексика из различитих

---

* Рад је урађен у оквиру пројекта *Лингвистичка исцрпљивања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* (бр. 178009), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

** Институт за српски језик САНУ, Београд; msdjindjic@gmail.com

¹ У даљем тексту YТSS.

² У даљем тексту TS.

стручних језика. Поред енглеско-турског речника, YTSS је највећи двојезични речник које је објавило Турско лингвистичко друштво (Јалап 2014: 2409).

У YTSS забележено је око 51000 одредница, међу којима се налазе готово сви научни и технички термини који се јављају у општој и публицистичкој комуникацији, а везани су за области архитектуре, медицине, економије, спорта, информатике, географије, религије и др. У Речнику су заступљена 42 квалификатора као ознаке за стручне и научне области из које термин потиче. Обрада термилолошких јединица представљала је тежак задатак, јер је потребно познавати стручно одговарајуће речи из српског језика које обезбеђују максималну истоветност значења одговарајућих термина на турском језику.

У YTSS је обрађено око деветсто термина из области лингвистике и граматике. У њему су ови термини дефинисани лексикографском интерпретацијом појма који номинују, а неретко су даване и упућивачке дефиниције. Инвентаром турских термина из области науке о језику обухваћене су лексичке јединице састављене од једне или више речи.

У зависности од тога да ли се ради о једнолексемном или вишелексемном термину, термине из области науке о језику можемо класификовати на следећи начин:

1. **Једночлани термини**, односно једнолексемни термини који се састоје од једне речи. Код једночланих термина у лексикографској обради нема проблема. Неки од њих су само термини (а), а неки су термилолошке јединице у оквиру какве полисемантичке лексеме и они се дају на крају полисемантичке структуре (б).

На пример:

а)

akronim *im. eng. gram.* akronim.

göçüşme *im. gram.* metateza: npr. *çömlek* > *çölmek*, *yalnız* > *yanlız*, *kirbit* > *kirbit*.

leksikografi *im. fr. lingv.* leksikografija.

triftong *im. fr. gram.* triftong.

fonem *im. fr. lingv.* fonema; isp. ses birimi.

dijalektolog, **+ğu** *im. fr. lingv.* dijalektolog.

etimoloji *im. fr. lingv.* etimologija.

özleştirmeci *im. lingv.* purist(a); isp. purist.

б)

çatı *im.* 1. krov. 2. skelet, kostur, okosnica (građevine). 3. potkrovlje, mansarda. 4. skeletna građa kod ljudi i životinja. 5. krov nad glavom, utočište. 6. osnova, okosnica. 7. *gram. glagolski rod*: npr. *sevinmek* (*sev-in-*), *sevdirmek* (*sev-dir-*), *sevindirmek* (*sev-in-dir-*). 8. knjiž. struk-

tura književnog dela (priče, romana, drame). **9. arhit.** unutrašnja drvena krovna konstrukcija.

kök, +kü¹ *im.* **1. bot.** koren. **2.** koren nečega, donji deo, dno. **diş –ü** koren zuba. **3.** vezica, komad. **üç – maydanoz** tri vezice peršuna. **4. fig.** temelj, osnova, baza. **5. fig.** izvor, poreklo. **6. gram.** koren, osnova reči. **7. hem.** radikal. **8. mat.** koren.

hâl, +li *im. ar.* **1.** stanje, položaj, prilike, okolnosti. **2.** stav, držanje, ponašanje, postupak. **3.** današnjost, sadašnjost. **4.** snaga, sila, energija, moć, sposobnost: *Şimdi gezmeye çıkacak hâlim yok. Sada nemam snage da idem u šetnju.* **5.** nezgoda, neprijatnost, nevolja, nesreća, težak položaj. **6. gram.** padež.

dizim *im.* **1.** slaganje (sloga): *Kitabın dizimi bitti. Završeno je slaganje knjige.* **2. gram.** sintagma.

2. Вишечлани термини или вишелексемни термини су они који се састоје од две или више речи. У турској граматичкој и лингвистичкој терминологији вишечлани термини чине око 60% терминолошког корпуса.

Лексикографска обрада вишечланих термина је сложенија, с обзиром на то да се турска и српска лексикографска пракса умногоме разликују. Овакви термини најчешће представљају хипониме у односу на њихове хиперониме, једночлане термине. У турској пракси (TS) они се најчешће дају као посебне речничке одреднице:

edilgen *sf.* 1. Yapılan işten etkilenen, pasif, etken karşısı. 2. *isim, dil bilgisi* Edilgen fiil.

→ **edilgen çatı, edilgenfiil**

edilgen çatı *is. dbl.* Türkçede ünsüz ile biten fiillere -(i)l eki, son sesi –l olan veya ünlü ile biten fiillere -(i)n- eki getirilerek kurulan, sözde özne ile kullanılan fiil çatısı.

edilgen fiil *is. dbl.* Türkçede ünsüz ile biten fiillere -(i)l eki, son sesi –l olan veya ünlü ile biten fiillere -(i)n- eki getirilerek kurulan, gerçek öznesi belli olmayan, sözde özne ile kullanılan fiil, edilgen, meçhul: yaz-ıl-mak, oku-n-mak, tanı-n-mak vb.

yalın (II) *sf.* 1. Gösterişsiz, süssüz, sade (söz, yazı). 2. Çıplak, kınından çıkmış.

→ **yalın ad, yalın cümle, yalın durum, yalın hâl, yalın isim, yalın kelime, yalın sıfat, yalın tümce, yalın zaman, yalın zarf**

yalın ad *is. dbl.* Birleşik olmayan ve yapım eki almamış ad, yalın isim: Ev, kol, el, baş, diş gibi.

yalın cümle *is. dbl.* Bir tek çekimli fiille kurulan cümle, yalın tümce.

yalın durum *is. dbl.* Ad soyundan sözün taşıdığı kavramı ek almadan bildiren durum, yalın hâl, mücerret, nominatif.

yalın hâl, +li is. dbl. Yalın durum.

yalın isim, +smi is. dbl. Yalın ad.

yalın kelime is. dbl. Anlamli olarak daha küçük parçaya bölünemeyen, kök durumundaki kelime, basit kelime: Ev, gel, ayak gibi.

yalın sıfat is. dbl. Birleşik olmayan ve yarım eki almamış sıfat.

yalın tümce is. dbl. Yalın cümle.

yalın zaman is. dbl. Ek fiil kullanılmadan kurulan çekimli fiilin belirttiği zaman: Geldin, gelmişsin, geliyorsun gibi.

yalın zarf is. dbl. Birleşik olmayan ve yarım eki almayan zarf: En, pek, çok, az gibi.

Српска лексикографска пракса сложене терминолошке јединице на другачији начин третира. У Речнику САНУ сложене лексеме се не дају као посебне одреднице и опште је правило да се сви стални спојеви наводе код именица.³ У Речнику МС не прецизира се на који начин су обрађене вишечлане лексеме.⁴

У YТSS овакви термини дају се међу изразима код прве, доминантне речи вишелексемног термина на крају одреднице, тако да се реч одредница замењује цртицом⁵:

edilgen im. 1. pasiv; supr. etken. 2. gram.v. edilgen fiil. – çatı gram. pasiv-na forma. – fiil gram. pasivni glagol; isp. edilgen, meçhul: npr. yaz-ıl-mak, oku-n-mak, tanı-n-mak.

yalın² prid. 1. čist, prost, jednostavan. 2. nar. nag, go, obnažen. – ad gram. prosta, neizvedena imenica: npr. ev, kuća; kol, ruka; baş, glava; diş, zub; – cümle gram. prosta rečenica; – durum gram. nominativ; isp. yalın hâl, mücerret, nominatif; – hâl gram.v. yalın durum; – isim gram.v. yalın ad; – kelime gram. prosta, neizvedena reč; – sıfat gram. prost pridev; – tümce gram.v. yalın cümle; – zaman gram. prosto vreme; – zarf gram. prost prilog.

За почетак научног бављења терминима узимају се тридесете године прошлога века (Кабре 1999: 1). Убрзани развој науке условио је појаву великог броја научних термина. Отприлике у ово време, односно у првим годинама

³ Изузетак чине географски називи који се састоје од две или више речи, они се дају као одредница; напр. Балканско полуострво, Нови Сад, као посебне одреднице дају се и синтагме (обично из области биологије) у чијем се саставу налази реч (именица или придев) која се ван те синтагме не употребљава (чл. 28 и чл. 105 Упутства за израду Речника САНУ).

⁴ У Речнику МС сложени термини дају се углавном као синтагматски спојеви у оквиру једне одреднице, затим на крају одреднице међу изразима, а ретко и као посебна одредница. О проблемима обраде вишечланих лексема у једнојезичним речницима српскога језика в. Недељков 2002: 243–249.

⁵ В. 25. тачку поглавља Структура речника и његова употреба (YТSS: 27). Трудили смо се да доследно следимо српску лексикографску праксу обраде вишечланих лексема, али има и извесних омашки које су настале на основу интерференције турске лексикографске праксе.

након оснивања Републике Турске и у Турској се интензивирају активности на развоју терминологије. Поред бројних нових термина из различитих лингвистичких дисциплина YTSS бележи и поједине застареле термине с којима се може сусрести, нпр., корисник какве старије граматике или уџбеника:

cem *im. ar.* **1.** saziv; sakupljanje, okupljanje. **2.** *gram. zast. množina; isp. çokluk.* **3.** *mat. zast. sabiranje; isp. toplama.*

fail *im. ar. zast.* **1.** актер, izvršilac. **2.** *gram. subjekat; isp. özne.* **3.** *pravn. prestupnik.* – **meçhul** који је са nepoznatim počiniocem; čiji је počinilac nepoznat или nije siguran.

lahika *im. ar. gram. zast. nastavak, afiks; isp. ek.*

mütemmim *ar. zast. I. prid. 1.* dopunski; završni. **2.** *mat. dopunski. II. im. gram. daljni objekat.*

nida *im. ar. zast. 1.* poziv, zov; vika. **2.** *gram. uzvik; isp. ünlem.*

rabit, -pti *ar. zast. 1.* veza, spoj. **2.** *lingv. veznik*⁶; isp. bağlaç. – **edati** *lingv. zast. veznik; isp. bağlaç.*

Наведене речи су арапског и персијског порекла, њихова етимологија може бити индикатор њиховог застарелог статуса, будући да је замена лексичког и термилошког слоја из ова два језика била један од важних задатака Ататурковог језичког пуризма у оквиру спровођења језичке реформе.⁷

Извесне тешкоће су се јавиле приликом проналажења домаћих еквивалентних термина. Чест је случај да термини нису једнозначни, њима се кад-кад именују два појма или се њима именује више појмова.

На пример:

edilgen *im. 1.* pasiv; supr.⁸ **etken.** **2.** *gram. v. edilgen fiil.*

bina **1.** *gram. zast. gramatika arapskog jezika.* **2.** *gram. zast. glagolski rod.*

ünlem *im. gram. 1.* uzvik; isp. nida: *Ah! oh! şak, çat* i sl. **2.** v. ünlem işareti.

yokluk eki *gram. 1.* sufiks који значи odsustvo onoga što је iskazano osnovinskom reči: **ev-siz** без куће; **kalem-siz** без оловке. **2.** префикс страног порекла који значи odsustvo onoga што је iskazano rečju u osnovi: *namevcut (mevcut olmayan), nepostojeći (koji ne postoji); bipayan (sonu olmayan), beskrajjan (koji nema kraja).*

С друге стране, знатан је број и дублетних термина, насталих у различитим временским пресецима. Термилошки синоними или дублети настају када на један појам упућују два или више различитих термина. На појаву

⁶ Овај термин непрецизно је означен. Квалификаторима *грам.* и *лингв.* обележавани су термини науке о језику по узору како је то чињено у TS, што је утицало да се понегде недоследно одреди термин.

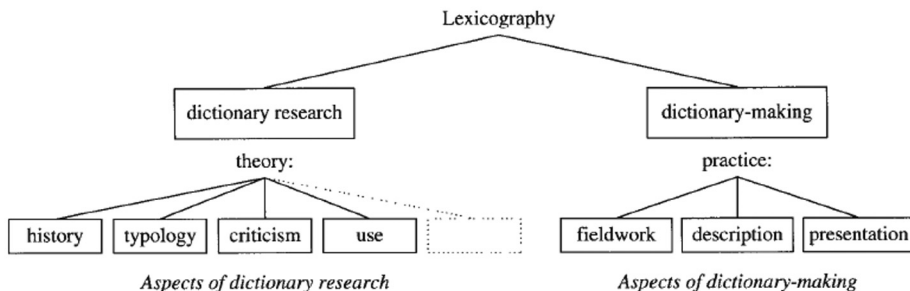
⁷ О Ататурковом језичком пуризму и историјату рада Турског лингвистичког друштва в. Тан 2001: 1–18.

⁸ Иза дефиниције и евентуалног синонима по потреби се наводи и антоним (са ознаком „супр.“).

дублетних термина утицали су бројни фактори попут историјског развоја језика, различитих модела стандардизације, језичког пуризма. Бројни терминолошки синоними или дублети у турској стручној литератури сведоче о шароликости која влада у лингвистичкој и граматичкој терминологији. У циљу научног дефинисања и стандардизације граматичких и лингвистичких термина у Турском лингвистичком друштву основано је 2013. године Одељење за лингвистику и граматику (*Dil Bilimi ve Dil Bilgisi Kolu*). У турској језичкој средини постоје колебања у вези са употребом терминолошких дублета. Ову ситуацију на добар начин илуструју, на пример, термини којима се именује појам *лексикографије* у турском језику. Док у српском језику постоји један термин за именовање ове лингвистичке дисциплине, дотле у турском језику постоји неколико термина. А неколико је разлога за овакву ситуацију: као прво то су различита правописна приказивања неких од ових термина (*sözlükbilimi* и *sözlükbilim*), а као друго, то су различита тумачења, односно схватања самог појма лексикографије. Такође, јавља се и паралелна употреба термина различитог порекла (домаћег и страног)⁹.

Према Д. Шипки лексикографија представља заједнички назив за две основне групе суштински одвојених делатности и то лексикографију или практичну лексикографију, која се бави практичним састављањем речника и металексикографија или теоријска лексикографија, која анализира продукте тог практичног лексикографског рада у историјском, теоријском, евалуативном и/или статусно-употребном смислу (Шипка 2006: 159–160).

Хартман и Џејмс (1998: 86) посматрају лексикографију као научну дисциплину која обједињује теоријску и практичну делатност, представљајући графички поља деловања обе делатности:

⁹ Дублетни термини се јављају и код именовања појма лексикологије у турском језику; напоредо са домаћим термином *sözcük bilimi* користи се и *leksikoloji* (Akalin 2010: 167).

Управо различита схватања лексикографије довела су до тога да се користи више термина у турском језику: *sözlükçülük* (Акалин 2010: 165; Дитрих 2001: 85; Уста 2010: 92), *sözlükbilim(i)* (Топалоглу 1989: 133; Јуксел 2005: 266; Коркмаз 2007: 199; Коцаман 2000: 111), *sözlükbilgisi* (Вардар 1980: 135; Вардар 2002: 184; Хенгирмен 1999: 341), *sözcükbilgisi* (Вардар 1978: 117), *lügatçılık* и *leksikografi*.

У најновијем издању TS ови термини су приказани на следећи начин: на термин *sözlükçülük*, као стандардни, упућени су остали термини:

leksikografi *is. Fr. lexicographie* Sözlükçülük.

sözlükbilgisi *is.* Sözlükçülük.

lügatçilik-ği *is.* Sözlükçülük.

sözlükçülük, -ğü *is.* Bir dilin veya karşılıklı olarak daha fazla dilin sözvarlığını sözlük biçiminde ortaya koymak üzere yöntemleri araştırma; sözlük hazırlama, yazma ilkelerini, kurallarını geliştirme ve uygulama alanına çıkarma işi, sözlük bilgisi, lügatçılık, leksikografi.

Као стандардни термин у TS издваја се **sözlükçülük**, који је по пореклу домаћи термин, настао творбом од домаћих елемената: **sözlükçü+lük**; суфикс *-lik* се у процесу даље суфиксалне творбе везује за деривате изведене помоћу суфикса *-ci*¹⁰, где основу представља реч која је и сама изведена, **sözlükçü**, leksikograf.

У петом издању TS из 1969. године постоји само **sözlükçülük** *is.* Sözlük hazırlama işi, док нису забележени термини: *leksikografi*, *sözlükbilgisi*, *lügatçılık*. У осмом издању TS из 1988. године термини су представљени на следећи начин:

leksikografi *is. Fr. lexicographie* Sözlük yazarlığı, sözlükçülük; sözlükbilgisi.

lügatçılık, -ğı *is. esk.* Sözlük yazarlığı.

sözlükçülük *is.* Sözlük hazırlama işi, sözlük yazarlığı.

Нема термина *sözlükbilgisi*, али постоји одредница **sözlük bilimi** *is.* Sözlük yazma ve hazırlama işi, leksikografi.

Занимљиво је да се у литератури најчешће користе *sözlükçülük* и *sözlükbilim(i)*, које и не постоје у TS. Један од разлога за овакву ситуацију треба тражити и у томе што се о овом термину није у довољној мери у научним круговима расправљало (Боз 2011: 12). Оба термина нису у потпуности научно утемељена. Термин *sözlükçülük* би се односио на практичну лексикографију, док *sözlükbilim(i)*¹¹ бројни језикословци користе и за теоријску лексикографију и за практичну лексикографију. И на крају, међу ауторима има

¹⁰ Исп. Ђинђић 2012: 179.

¹¹ Турска именичка фраза *sözlükbilim(i)* преводи се као синтагматски spoj – наука о речнику.

и оних који *sözlükbilim(i)* користе искључиво за теоријску лексикографију, док под *sözlükçülük* подразумевају практичну лексикографију, састављање речника (Аксан 1990: 71–76).

У YТSS поступили смо на следећи начин:

leksikografi *im. fr. lingv.* leksikografija.

sözlük bilgisi *im.* leksikografija.

lügatçılık, +ği *im.* leksikografija; *isp.* sözlükçülük.

sözlükçülük, +ğü *im.* leksikografija.¹²

У тражењу најбољег еквивалента за разматране термине, руководили смо се чињеницом да треба дати предност оном решењу које ће бити најприхватљивије за корисника овог речника, а то је да се за сваки термин као преводни еквивалент наведе *лексикографија*, с обзиром на то да је то у српском стандардизован термин.

Овај поступак је примењиван и код свих осталих интернационалних граматичких и лингвистичких термина, попут назива за падеже, лингвистичке дисциплине и сл.:

TS:

ablatif *is. Fr. ablative dbl.* Çıkma durumu.

nominatif *is. Fr. nominative dbl.* Yalın durum.

morfoloji *is. Fr. morphologie dbl.* 1. Yarı bilgisi. 2. Yarı bilimi.

YТSS:

ablatif *im. fr. gram.* ablativ; *isp.* çıkma durumu;

nominatif *im. fr. gram.* nominativ; *isp.* yalın durum.

morfloji *im. fr. lingv.* morfologija; *isp.* yarı bilgisi.¹³

Посебну тешкоћу представљало је дефинисање лингвистичких и граматичких појмова којих нема у српском језичком и лексичком систему. Оваква ситуација утицала је и на начин њиховог дефинисања у двојезичном речнику, а пред лексикографа поставила је тежак задатак што прецизнијег давања терминолошког еквивалента у српском језику, с обзиром на чињеницу непостојања терминолошких речника двају разматраних језика. Непостојање еквиваленције честа је појава између два терминолошка система. У овом случају ради се о појмовним празнинама, односно о ситуацији када у циљном језику не постоји појам за реч из изворног језика. У таквим ситуацијама прибегава се давању описне дефиниције појма који се именује термином у језику са ког се преводи, као што је случај постојања термина за одређену језичку појаву у турском језику, а који не постоји у српском језику.

¹² У овим случајевима омашком је изостао квалификатор који би упућивао из које је научне области термин, вероватно зато што није наведен ни у турском описном речнику; *isp.* TS.

¹³ И у *Турско-енглеском речнику* (RS) примењен је исти поступак: **fonoloji** phonology; **morfoloji** morphology; **sentaks** gram. syntax и сл.

У YTSS даване су описне дефиниције, најчешће илустроване примерима:

büzüşme *im. lingv.* sažimanje dva vokala u jedan prilikom obrazovanja složenica: *kahve altı > kahvaltı, ne için > niçin*;

pekiştirme ünlüsü *gram.* samoglasnik u reduplikovanim rečima: npr. *yap-a-yalnız, çep-e-çevre, güp-e-gündüz*;

bağlama zarf-fili *gram.* gerundiv na **-ıp** u funkciji veznika koji povezuje dva naporedna glagola: *Gelip gitti* (Geldi ve gitti): došao i otišao;

tezlik eylemi/fili *gram.* analitička forma glagola koja služi za izražavanje brzine glagolske radnje; isp. tezlik eylemi: npr. *söyleyivermek, brzo reči; yapıvermek, začas uraditi*.

Аутору двојезичног речника од велике користи могу да буду, уколико постоје, стручни двојезични речници из различитих области. И док за немачки језик постоји 130 стручних речника у 161 издању објављених у периоду 1945–2000. године (Бегенишић 2010: 279), дотле од турско-српских термилолошких речника постоји само један глосар мањег обима из области пословних термина новијег датума (Ајкут 2008: 107–124). С обзиром на чињеницу да такав двојезични термилолошки речник не постоји, YTSS би могао послужити као основа за турско-српски речник граматичких и лингвистичких термина.

ЛИТЕРАТУРА

- Ајкут 2008: К. Aykut, Izbor poslovnih termina (srpsko-turski), *Prevodilac* 3–4/60, 107–124.
- Акалин 2010: Ş. H. Akalın, Sözcük Bilimi ve Sözlükçülük, *Türk Dili (Dil ve Edebiyat Dergisi)* C. XCVIII, S. 698, Şubat, 162–169.
- Бегенишић 2010: D. Begenišić, *Nemačko-srpska (srpskohrvatska) i srpsko (srpskohrvatsko)-nemačka stručna leksikografija u periodu 1945–2000*, doktorska disertacija u rukopisu, Beograd: Filološki fakultet.
- Боз 2011: E. Boz, Leksikografi Teriminin Tanımı ve Türkçe Karşılığı Üzerine, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 4, 9–14.
- Вардар 1978: B. Vardar, *Başlıca Dilbilim Terimleri*, İstanbul.
- Вардар 1980: B. Vardar, *Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları.
- Вардар 2002: B. Vardar, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Дитрих 2001: A. P. Dietrich, *Dictionary of Linguistic Terms: English Russian Turkish*, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Ђинђић 2012: S. Đinđić, *Udžbenik turskog jezika*, Beograd: Zavod za udžbenike.
- Јалап 2014: H. Yalap, Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük /Marija Đinđić. – Ankara: 2014, Türk Dil Kurumu Yayınları, ISBN 978-975-16-2840-4, 2014, 1528 s./, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 10/8 Spring 2015, Ankara, 2407–2412.

- Кабре 1999: M. T. Cabré, *Terminology: Theory, methods and applications*, Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.
- Коркмаз 2007: Z. Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK yayınları.
- Коџаман–Осам 2000: A. Kocaman, N. Osam, *Uygulamalı Dilbilim-Yabancı Dil Öğretimi Terimler Sözlüğü*, Ankara: Hitit Yayınları.
- Недељков 2002: Љ. Недељков, Проблем вишечланих лексема у лексикографској пракси, у: *Дескриптивна лексикографија стандардног језика и њене теоријске основе*, Нови Сад: Матица српска – Београд: Институт за српски језик САНУ, 243–249.
- Речник МС: *Речник српскохрватскога књижевног језика*, I–VI, Нови Сад: Матица српска, 1969–1976.
- Речник САНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–XIX, Београд: САНУ, Институт за српски језик САНУ, 1959–.
- Тан 2001: N. Tan, *Kuruluşunun 70. Yıl Dönümünde Türk Dil Kurumu*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları, 787.
- Топалоглу 1989: A. Topaloğlu, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Ötüken yayınları.
- Уста 2010: H. İ. Usta, Sözlükçülük ve Sözlük Araştırmacılığı, *Modern Türklük Araştırmaları* 7/2, 92–101.
- Хартман–Џејмс 1998: R. R. K. Hartmann, G. James, *Dictionary of Lexicography*, London, New York: Routledge.
- Хенгирмен 1999: M. Hengirmen, *Dil Bilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Engin yayınevi.
- Шипка 2006: D. Šipka, *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina*, Novi Sad: Matica srpska.
- RS: *Türkçe İngilizce Redhouse Sözlüğü*, Yedinci Baskı, İstanbul, 2007.
- TS: *Türkçe Sözlük*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Türk Dil Kurumu, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1969, 1988, 2010.
- YTSS: M. Đindić, *Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014.

Marija S. Đindić

THE INTERPRETATION OF LINGUISTIC AND GRAMMATICAL TERMS IN A BILINGUAL DICTIONARY (BASED ON THE NEW TURKISH-SERBIAN DICTIONARY / *YENİ TÜRKÇE-SİRPEA SÖZLÜK*)

Summary

This paper focuses on the problem of the lexicographical interpretation of the linguistic and grammatical terms in the *New Turkish-Serbian Dictionary (Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük)*. The analysis includes around nine hundred linguistic and grammatical terms taken from this dictionary. The paper presents ways of defining mono-lexical as well as poly-lexical terms, which make up 60% the terminological corpus, as well as procedures for citing the adequate Serbian translation equivalents for Turkish doublet terms. We point out the difficulties in defining those linguistic and grammatical terms which do not exist in the Serbian language and lexical system.

Keywords: linguistic terms, grammatical terms, bilingual dictionary, lexicography, Turkish, Serbian